

Strasbourg, 10 January 2007

ACFC/SR/II(2007)001
/Azeri version/

**SECOND REPORT SUBMITTED BY AZERBAIJAN
PURSUANT TO ARTICLE 25, PARAGRAPH 2
OF THE FRAMEWORK CONVENTION FOR
THE PROTECTION OF NATIONAL MINORITIES**

Received on 10 January 2007

**Avropa Şurasının “Milli azlıqların müdafiəsi haqqında” Çərçivə Konvensiyası üzrə
Azərbaycan Respublikası Hökumətinin ikinci dövrü məruzəsi**

Azərbaycan Respublikasında Avropa Şurasının “Milli azlıqların müdafiəsi haqqında” Çərçivə Konvensiyasının həyata keçirilməsi üzrə birinci monitoring dövrəsinin nəticələrinə əməl edilməsi üzrə milli səviyyədə bir sıra tədbirlər həyata keçirilmişdir.

Azərbaycanda yaşayan milli azlıq nümayəndələrinin əksər hissəsinin Azərbaycan dilini və ya rus dilini sərbəst bilmələrini nəzərə alaraq, Avropa Şurasının “Milli azlıqların müdafiəsi haqqında” Çərçivə Konvensiyası, “Milli azlıqların müdafiəsi haqqında” Çərçivə Konvensiyasına dair Məşvərətçi Komitə tərəfindən qəbul edilmiş 22 may 2003-cü il tarixli Azərbaycana dair rəy, həmin rəyə dair Azərbaycan Respublikası Hökumətinin yazılı şərhləri, eləcə də sözügedən Konvensiyanın Azərbaycan tərəfindən həyata keçirilməsinə dair Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin 13 iyul 2004-cü il tarixli Qətnaməsi Azərbaycan və rus dillərinə tərcümə edilmişdir.

Eyni zamanda, “Milli azlıqların müdafiəsi haqqında” Çərçivə Konvensiyası talış dilinə, milli azlıqlarla bağlı bütün beynəlxalq hüquqi sənədlər Azərbaycan dilinə tərcümə edilərək bir toplu halında (“Milli azlıqların hüquqları haqqında beynəlxalq aktlar toplusu”, Bakı, 2005) nəşr edilmiş və yayılmışdır.

19 dekabr 2005-ci il tarixində Bakı şəhərində Avropa Şurasının “Milli azlıqların müdafiəsi haqqında” Çərçivə Konvensiyasının yerinə yetirilməsi ilə bağlı seminar keçirilmişdir. Həmin seminarda Azərbaycanda yaşayan bütün milli və dini azlıqların nümayəndələri və təşkilatları, eyni zamanda bir sıra müvafiq yerli və regional təşkilatlar, o cümlədən də qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndələri, mətbuat işçiləri, BMT-nin İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarlığının Bakı nümayəndəliyinin üzvləri, ATƏT-in Bakı ofisinin nümayəndələri iştirak etmişlər. Avropa Şurasının “Milli azlıqların müdafiəsi haqqında” Çərçivə Konvensiyası üzrə Məşvərətçi Komitənin rəhbəri cənab Asbjorn Eide həmin tədbirdə iştirak edərək məruzə ilə çıxış etmiş, həmin məruzə Azərbaycan və rus dillərinə tərcümə olunmuşdur.

“Milli azlıqların müdafiəsi haqqında” Çərçivə Konvensiyasının Azərbaycan tərəfindən həyata keçirilməsinə dair Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin 13 iyul 2004-cü il tarixli Qətnaməsinin 1-ci hissəsi ilə əlaqədar olaraq qeyd olunmalıdır ki, 30 sentyabr 2002-ci il tarixli “Azərbaycan Respublikasında dövlət dili haqqında” Qanun Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 21-ci maddəsinin I hissəsinə müvafiq olaraq *ölkədə Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi hüquqi statusunu nizamlayır*.

Bununla yanaşı, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 21-ci maddəsinin II hissəsinə (*Azərbaycan Respublikası əhalinin danışdığı başqa dillərin sərbəst işlədilməsini və inkişafını təmin edir*) uyğun olaraq “Azərbaycan Respublikasında dövlət dili haqqında” Qanunun bir sıra müddəalarında dövlət dilinin tətbiqi və istifadəsi ilə yanaşı, həmçinin digər dillərdən də istifadə olunması müəyyən olunmuşdur. Belə ki, Qanunun 5.2-ci maddəsinə əsasən Azərbaycan Respublikasında *başqa dillərdə təhsil müəssisələrinin fəaliyyəti* qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada həyata keçirilir. Belə müəssisələrdə dövlət dilinin tədrisi məcburidir.

Həmçinin, Qanunun 7.1-ci və 11-ci maddələrinə görə, Azərbaycan Respublikası ərazisində bütün xidmət sahələrində, reklam və elanlarda dövlət dili ilə yanaşı, əcnəbilərə

xidmət göstərilməsi ilə bağlı müvafiq xidmət sahələrində, zəruri hallarda reklam və elanlarda (lövhələrdə, tablolarada, plakatlarda və s.), *digər dillər də tətbiq və istifadə oluna bilər*.

Azərbaycan Respublikasının 10 iyun 2003-cü il tarixli Qanunu ilə “Dövlət dili haqqında” Qanunun 6-cı maddəsi dəyişdirilərək yeni redaksiyada verilmiş və elektron kütləvi informasiya vasitələri sahəsində müəyyən məhdudluğu nəzərdə tutan 6.1-ci bənd Qanunun mətnindən çıxarılmışdır.

26 noyabr 1999-cu il tarixli “Notariat haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununa müvafiq olaraq notariat hərəkətlərinin aparılması üçün müraciət etmiş şəxs dövlət dilini bilmirsə və ya notariat hərəkətinin hər hansı başqa dildə aparılmasını xahiş edirsə, notarius imkan daxilində tərəfindən rəsmiləşdirilən sənədlərin mətnlərini *arzu edilən dildə* tərtib edə bilər və ya mətn tərcüməçi tərəfindən ona tərcümə edilə bilər.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsində icraat dövlət dilində aparılır. Konstitusiyaya Məhkəməsində baxılan işin iştirakçısı olan və icraatın aparıldığı dili bilməyən şəxslərə işin bütün materiallarının *onların bildiyi dilə* tərcüməsi və Konstitusiyaya Məhkəməsinin iclaslarında *ana dilində* çıxış etməsi təmin olunur.

Azərbaycan Respublikasında mülki, cinayət, inzibati xətalar haqqında işlər üzrə icraat Azərbaycan dilində, yaxud *müəyyən ərazidəki əhalinin çoxluq təşkil edən hissəsinin dilində* aparılır. İşdə iştirak edən, məhkəmə icraatının aparıldığı dili bilməyən şəxslər *ana dilində və ya bildiyi hər hansı başqa dildə* məlumat, izahatlar, şikayət və ya vəsatət vermək hüququna, habelə Cinayət-Prosessual, İnzibati Xətalar və Mülki-Prosessual Məcəllələri ilə müəyyən edilmiş qaydada tərcüməçinin xidmətlərindən istifadə etmək hüququna malikdirlər.

1. Milli azlıqların müdafiəsi üzrə yeni qanunun qəbul edilməsi üzrə aparılan müzakirələrə dair məlumat

Azərbaycan Respublikasının Əsas Qanunu – Konstitusiyasının 25-ci maddəsinin III bəndinə görə, “Dövlət irqindən, milliyyətindən, dinindən, dilindən, cinsindən, mənşəyindən, əmlak vəziyyətindən, qulluq mövqeyindən, əqidəsindən, siyasi partiyalara, həmkarlar ittifaqlarına və digər ictimai birliklərə mənsubiyyətindən asılı olmayaraq hər kəsin hüquq və azadlıqlarının bərabərliyinə təminat verir. İnsan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını irqi, milli, dini, cinsi, mənşəyi, əqidə, siyasi və sosial mənsubiyyətə görə məhdudlaşdırmaq qadağandır”.

Konstitusiyanın 44-cü maddəsinə əsasən “Hər kəsin milli mənsubiyyətini qoruyub saxlamaq hüququ vardır və heç kəs milli mənsubiyyətini dəyişdirməyə məcbur edilə bilməz.” Eyni zamanda, əsas qanunun 45-ci maddəsində deyilir ki, “Hər kəsin ana dilindən istifadə etmək hüququ, istədiyi dildə tərbiyə və təhsil almaq, yaradıcılıqla məşğul olmaq hüququ vardır. Heç kəs ana dilindən istifadə hüququndan məhrum edilə bilməz.”

Göründüyü kimi milli və ya dini azlığın nümayəndəsi olmasından asılı olmayaraq Azərbaycan vətəndaşı olan hər bir kəs eyni hüquqlara malikdir. “Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı haqqında” 30 sentyabr 1998-ci il tarixli Azərbaycan Respublikası Qanununun 3-cü maddəsinə görə, “Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı onun əldə edilməsi əsaslarından asılı olmayaraq hamı üçün bərabərdir. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının hüquqları, azadlıqları və vəzifələri onların mənşəyindən, sosial və əmlak vəziyyətindən, irqi və milli mənsubiyyətindən, cinsindən, təhsilindən, dilindən, dinə

münasibətindən, siyasi və başqa əqidələrindən, məşğuliyyət növündən və xarakterindən, yaşayış yerindən, həmin yerdə yaşadığı müddətdən və başqa hallardan asılı olmayaraq bərabərdir.”

Bununla belə, Azərbaycan Respublikasında heç bir millətin, milli və ya dini azlığın nümayəndəsinə və ya onlardan olan qrupa milli xüsusiyyətlərini və ya dini mənsubiyyətlərinə görə başqalarından üstün olmaq kimi ideyaları aşılamaq, çox fəal təəssübkeşlik göstərmək, hətta bu ideyaların həyata keçirilməsində fiziki təzyiqlərdən istifadə edilməsi qanunla məhdudlaşdırılır, bu sahədə sui-istifadə hallarına yol verən şəxs və ya qrup cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməklə müvafiq qanunlar çərçivəsində cəzalandırılır. 1 sentyabr 2000-ci il tarixində qüvvəyə minmiş Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin “Təqib” adlı 109-cu maddəsinə görə, “Siyasi, irqi, milli, etnik, mədəni, dini, cinsi və ya beynəlxalq hüquq normaları ilə qadağan edilmiş digər əsaslara görə müəyyən edilmiş hər hansı bir qrupu və ya təşkilatı təqib etmə, yəni qrupa və ya təşkilata mənsub olduqlarına görə insanları əsas hüquqlardan kobudcasına məhrum etmə, insanlıq əleyhinə digər cinayətlərlə əlaqədar olduqda – beş ildən on ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır”.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 38-ci maddəsinə əsasən, hər kəsin sosial təminat hüququ vardır. Hər kəs qanunla müəyyən edilmiş yaş həddinə çatdıqda, xəstəliyinə, əlilliyinə, ailə başçısını itirdiyinə, əmək qabiliyyətini itirdiyinə, işsizliyə görə və qanunla nəzərdə tutulmuş digər hallarda sosial təminat hüququna malikdir. Konstitusiyanın bu rəhbər müddəasına uyğun olaraq, əhalinin pensiya və sosial yardım təminatına dair qəbul edilmiş qanunlarda – 1 iyun 2004-cü il tarixli “Dövlət qulluqçularının pensiya təminatı haqqında”, 7 fevral 2006-cı il tarixli “Əmək pensiyaları haqqında”, 7 fevral 2006-cı il tarixli “Sosial müavinətlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunlarında pensiya və müavinət təminatı sahəsində bütün vətəndaşların bərabər hüquqlardan istifadə etməsi təsbit olunmuşdur. Həmin qanunlarda şəxsin etnik mənsubiyyətindən asılı olaraq hər hansı bir məhdudiyət nəzərdə tutulmamışdır.

1 iyul 1999-cu il tarixində qüvvəyə minmiş Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin 31-ci maddəsinin 2-ci hissəsinin “n” yarım-bəndinə uyğun olaraq, iş yerində və ya işlə əlaqədar olaraq ayrı-ayrı işçilərə qarşı ələsalma, aşkar düşmənçilik hərəkətləri və təhqiramiz hərəkətlər barəsində izahat işi aparılmasına və informasiya verilməsinə yardım göstərilməsi və belə hərəkətlərin qarşısının alınması, işçiləri bu cür davranışdan qorumaq üçün bütün lazımi tədbirlərin görülməsi məsələləri üzrə kollektiv müqaviləyə tərəflərin qarşılıqlı öhdəlikləri daxil edilir.

Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən müəssisə və təşkilatlarda çalışan işçilərin, o cümlədən də milli azlıqların nümayəndələrinin əmək, məşğulluq və sosial hüquqlarının qorunmasına dövlət nəzarəti bu sahəyə aid olan normativ-hüquqi aktların tələblərinə uyğun həyata keçirilir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 47-ci, 48-ci, 49-cu, 58-ci və 59-cu maddələrində Azərbaycan Respublikası ərazisində yaşayan şəxslərin “Fikir və söz azadlığı”, “Vidən azadlığı”, “Sərbəst toplaşmaq azadlığı”, “Birləşmək hüququ”, “Azad sahibkarlıq hüququ” təsbit edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası tərəfindən ratifikasiya edilmiş Beynəlxalq Əmək Təşkilatının (BƏT) “Assosiasiya azadlığı və təşkilatlanma hüququnun müdafiəsi haqqında” 87 nömrəli, “Təşkilatlanma və kollektiv danışıqların aparılması hüququ haqqında” 98

nömrəli, “Əməkçilərin nümayəndələri haqqında” 135 nömrəli, “Kollektiv danışıqlar haqqında” 154 nömrəli Konvensiyaları üzrə Beynəlxalq Əmək Təşkilatının Nizamnaməsinin 22-ci maddəsinin müddəalarına uyğun olaraq və Beynəlxalq Əmək Təşkilatının müntəzəm hesabatlar cədvəlinə əsasən Azərbaycan Respublikası Hökuməti tərəfindən görülmüş tədbirlər haqqında müvafiq dövrü hesabatlar hazırlanaraq BƏT-ə təqdim olunur.

“Milli azlıqların müdafiəsi üzrə” qanun layihəsi Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin (Azərbaycan Respublikasının Parlamenti) müvafiq komissiyasında azlıqların milli-mədəniyyət mərkəzləri rəhbərlərinin, eyni zamanda, tarixçi alimlərin, etnoqrafların, dilçilərin və digər mütəxəssislərin iştirakı ilə müzakirə edilmişdir. Hazırda qanun layihəsi üzərində ekspertlər səviyyəsində iş davam edir.

2. 1999-cu ildən etibarən seçkilərdə iştirak, sosial-iqtisadi göstəricilər və digər məsələlərə dair etnik mənsubiyyət üzrə təsnif olunmuş statistik göstəricilər və bununla bağlı məlumat

Azərbaycan Respublikası çoxmillətli və çoxdinli bir ölkədir. Ölkənin milli siyasəti müxtəlif millət, etnik qrup və dini azlıqların birgə yanaşı yaşaması və dözümlülük prinsipləri əsasında müəyyənləşdirilmişdir. Azərbaycanın coğrafi, təbii və iqlim şəraiti, flora və faunası, digər maddi və mənəvi xüsusiyyətləri ən qədim dövrlərdən bu torpaqlarda insanların məskunlaşmasına şərait yaratmışdır.

Azərbaycanın şimal hissəsində Qafqaz İber dillərində danışan bir sıra xalqlar yaşayırlar. Bunlardan *ləzgiləri, avarları, saxurları, udinləri* göstərmək olar.

Dağıstanın qədim xalqlarından biri olan ləzgilər əsasən Azərbaycanın şimal-qərb və şimal rayonlarında yaşayırlar.

Azərbaycanda öz məişət və adət - ənənələri ilə fərqlənən və udinlər adlanan etnik qrupa mənsub olan şəxslər əsasən Qəbələ rayonunun Nic kəndində, Oğuz rayonunun mərkəzində və qismən Tovuz rayonunda yaşayırlar. Udin dili Dağıstan dillərinin ləzgi yarımqrupuna aid olmaqla Qafqaz dili ailəsinə daxildir.

İngiloy etnik qrupuna mənsub olan şəxslər isə əsasən avarlar və saxurlarla birlikdə Zaqatala, Qax və Balakən rayonlarında yaşayırlar.

Azərbaycanda Hind-Avropa dil ailəsinin İran qrupuna daxil olan bir sıra xalqlar da məskunlaşmışdır. Bunlar əsasən *tatlardan, talışlardan, lahiclərdən və kürdlərdən* ibarətdir.

Tatlar və tat dilində danışan bir qrup əhali əsasən Balaxanı, Suraxanı, Xızı, Siyəzən, Quba və Dəvəçi rayonlarında, Şamaxının Məlhəm kəndində, talışlar əsasən İranla sərhəd olan cənub-şərq rayonlarında, o cümlədən Lənkəran, Lerik, Astara və qismən Masallı rayonlarında, lahiclər isə əsasən İsmayıllı rayonunun Lahıc qəsəbəsində yaşayırlar.

Kürdlər Azərbaycanın qərb zonasında məskunlaşmışlar. Keçmiş SSRİ ərazisində yaşayan 116 min kürdün 27 min nəfəri Azərbaycan ərazisində məskunlaşmışdır. 1999-cu ildə Azərbaycanda 13,1 min nəfər kürd qeydə alınmışdır. Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü nəticəsində Azərbaycan Respublikasının ərazisinin təxminən 20%-i işğal olunmuş və bunun nəticəsində Kəlbəcər, Laçın, Qubadlı və Zəngilan rayonlarında yaşayan Azərbaycan

əhalisi, o cümlədən də kürdlər öz yurd-yuvalarını tərk edərək Respublikanın digər bölgələrində məskunlaşmış və məcburi köçkün olmuşlar.

Qeyd edilməlidir ki, Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü nəticəsində 300 minə qədər azərbaycanlı əhali Ermənistandakı ev-əşiyindən didərgin düşərək Azərbaycana gəlmişdir və nəticədə Azərbaycandakı erməni əhalisinin də sayı kəskin (56,6%) azalmışdır. 1999-cu ilin hesablamalarına görə, Azərbaycanda ümumilikdə 120700 nəfər erməni yaşayır. Azərbaycanın Ermənistan tərəfindən işğal olunmuş Dağlıq Qarabağ regionu və həmin regionun ətraf rayonlarından kənar ərazilərində isə 30 min nəfər erməni yaşayır.

Dağ yəhudiləri Quba rayonunun “Qırmızı qəsəbə” adlanan hissəsində və Oğuz rayonunda yaşayırlar.

“Şahdağ” qruplu xalqlar olan *buduqlar, qırızlar və xınalıqlar* əsasən Azərbaycanın şimal-şərqində - Quba rayonunun ərazisində və İsmayilli, Xaçmaz, Quba, Qəbələ, Zərdab rayonlarında yerləşmişlər.

Azərbaycan Respublikası öz müstəqilliyini qazandıqdan sonra ölkəmizdə əhalinin siyahıya alınması prosesi başlanmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, 1999-cu ildə həyata keçirilmiş əhalinin son siyahıya alınması zamanı əhalinin milli tərkibi üzrə statistik məlumatlar ümumiləşdirilmişdir.

Aşağıda Azərbaycanda əhalinin milli tərkibi və təhsil, eləcə də məşğulluq məsələlərinə aid olan göstəricilər təqdim olunur:

Azərbaycan Respublikası üzrə əhalinin milli tərkibi

	əhalinin sayı, nəfər	əhalinin ümumi sayında %-lə
	1999-cu il	
Cəmi əhali	7953400	100,0
azərbaycanlılar	7205500	90,6
ləzgilər	178000	2,2
ruslar	141700	1,8
ermənilər	120700	1,5
talışlar	76800	1,0
avarlar	50900	0,6
türklər	43400	0,5
tatarlar	30000	0,4
ukraynalılar	29000	0,4
saxurlar	15900	0,2
gürcülər	14900	0,2
kürdlər	13100	0,2
tatlar	10900	0,13
yəhudilər	8900	0,1
udinlər	4100	0,05
digər millətlər	9600	0,12

Bakı şəhəri üzrə əhalinin milli tərkibi

	əhalinin sayı, nəfər	əhalinin ümumi sayında %-lə
	1999-cu il	
Cəmi əhali	1788900	100,0
azərbaycanlılar	1574300	88,0
ləzgilər	26100	1,5
ruslar	119400	6,7
ermənilər	400	0,0
talışlar	900	0,1
avarlar	500	0,1
türklər	1100	0,1
tatarlar	27700	1,5
ukraynalılar	24900	1,4
saxurlar	100	0,0
gürcülər	2300	0,1
kürdlər	800	0,0
tatlar	800	0,0
yəhudilər	5200	0,3
udinlər	100	0,0
digər millətlər	4300	0,2

(0,0) - məlumat istifadə olunan vahiddən aşağıdır

**2006-cı ilin əvvəlinə məktəbə qədər müəssisələrdə təlim
və tərbiyə işinin dillər üzrə bölgüsü**
(əsaslı təmirdə olan müəssisələrdən başqa)

	Cəmi	<i>o cümlədən</i>	
		dövlət	qeyri-dövlət
Uşaqların sayı-cəmi, nəfər	110017	109867	150
<i>onlardan dillər üzrə təlim və tərbiyə alanlar:</i>			
azərbaycan	101330	101207	123
rus	8347	8320	27
gürcü	340	340	--
erməni	--	--	--
<i>uşaqların ümumi sayına nisbətən, faizlə:</i>			
azərbaycan	92,1	92,1	82,0
rus	7,6	7,6	18,0
gürcü	0,3	0,3	--
erməni	--	--	--

(--) - məlumat işlənməmişdir

2005/2006-cı dərs ilinin əvvəlinə gündüz ümumtəhsil məktəblərində dillər üzrə təhsil alan şagirdlərin sayı

(sağlamlıq imkanları məhdud olan uşaqlar üçün xüsusi məktəblər istisna olmaqla; dərs ilinin əvvəlinə)

	Cəmi	<i>o cümlədən</i>	
		dövlət	qeyri-dövlət
Məktəblərin sayı-cəmi	4529	4517	12
<i>onlardan tədris dili üzrə:</i>			
azərbaycan	4153	4146	7
rus	20	19	1
gürcü	6	6	--
azərbaycan və rus	343	340	3
azərbaycan və gürcü	5	5	--
azərbaycan, rus və gürcü	1	1	--
ingilis	1	--	1
erməni	--	--	--
Şagirdlərin sayı-cəmi, nəfər	1576615	1571566	5049
<i>onlardan dillər üzrə təhsil alanlar:</i>			
azərbaycan	1465348	1461358	3990
rus	108737	108165	572
gürcü	2043	2043	--
ingilis	487	--	487
erməni	--	--	--
<i>şagirdlərin ümumi sayına nisbətən, faizlə:</i>			
azərbaycan	93,0	93,0	79,0
rus	6,9	6,9	11,3
gürcü	0,1	0,1	--
ingilis	0,0	--	9,7
erməni	--	--	--

(--)- məlumat işlənilməmişdir

2005-2006-cı tədris ilinin əvvəlinə tədris dili üzrə tələbələrin sayı

	Ali məktəblər			Orta ixtisas təhsil müəssisələri		
	Cəmi	<i>o cümlədən</i>		Cəmi	<i>o cümlədən</i>	
		dövlət	qeyri-dövlət		dövlət	qeyri-dövlət
Tələbələrin sayı-cəmi, nəfər	129948	105997	23951	57896	55028	2868
<i>onlardan dillər üzrə təhsil alanlar:</i>						
azərbaycan	110190	89677	20513	55712	52892	2820
rus	16843	15305	1538	2135	2087	48
türk	570	476	94	--	--	--
ingilis	2345	539	1806	49	49	--
erməni	--	--	--	--	--	--
<i>tələbələrin ümumi sayına nisbətən, faizlə:</i>						

azərbaycan	84,8	84,6	85,7	96,2	96,1	98,3
rus	13,0	14,4	6,4	3,7	3,8	1,7
türk	0,4	0,5	0,4	--	--	--
ingilis	1,8	0,5	7,5	0,1	0,1	--
erməni	--	--	--	--	--	--

(--) - məlumat işlənilməmişdir

Əhalinin millətlər üzrə təhsil səviyyəsi
(1999-cu il əhalinin siyahıya alınması məlumatları əsasında)

	Ali və orta (tam) təhsili olan 15 və yuxarı yaşda bütün əhali	<i>o cümlədən:</i>			
		ali təhsilli	natamam ali təhsilli	orta ixtisas təhsilli	ümumi orta təhsilli
		nəfər			
Cəmi əhali	5421430	573574	44022	680987	2811666
<i>o cümlədən:</i>					
azərbaycanlılar	4877332	513760	38625	603229	2563388
ləzgilər	122358	9290	696	14374	59857
ruslar	121596	22444	2080	26271	48422
ermənilər	85230	7299	1239	12528	32684
talışlar	51796	2227	114	3162	30820
avarlar	35057	1748	104	3716	18084
türklər	27305	1830	116	1795	14397
tatarlar	23433	3974	359	4751	9896
ukraynalılar	22472	5142	353	4224	9170
saxurlar	11044	638	35	1203	5389
gürcülər	10942	1626	97	1929	4213
kürdlər	8397	476	39	672	4453
tatlar	7431	393	13	534	3778
yəhudilər	6680	1333	65	1065	2630
udinlər	2877	145	3	337	1584
digər millətlər	7480	1249	84	1197	2901

Azərbaycan Respublikasında ayrı-ayrı millətlərin iqtisadi fəallığı statusu və məşğulluğu üzrə bölgüsü

(1999-cu il əhalinin siyahıya alınması məlumatları əsasında)

Millətlər	İqtisadi fəal əhali	O cümlədən məşğul olan əhali		Məşğul olan əhalinin iqtisadi fəal əhaliyə nisbəti
		nəfər	faiz	
Cəmi əhali	3400319	2847693	100,0	83,7
<i>o cümlədən:</i>				

azərbaycanlılar	3064536	2555744	89,7	83,4
ləzgilər	77657	68878	2,4	88,7
ruslar	62896	50289	1,8	80,0
ermənilər	54395	45908	1,6	84,4
talışlar	37576	36184	1,3	96,3
avarlar	25291	24114	0,8	95,4
türklər	18515	17393	0,6	93,9
tatarlar	12768	10141	0,4	79,4
ukraynalılar	12508	9943	0,4	79,5
saxurlar	7642	6870	0,25	89,9
gürcülər	7207	6569	0,2	91,2
kürdlər	5591	4166	0,2	74,5
tatlar	4259	3877	0,1	91,0
yəhudilər	3179	2617	0,1	82,3
udinlər	1959	1334	0,05	68,1
digər millətlər	4340	3666	0,1	84,5

Bildiririk ki, Respublikada 235 musiqi, incəsənət və rəssamlıq məktəbi fəaliyyət göstərir. Bakı şəhərində 39, Sumqayıt şəhərində isə 5 uşaq musiqi və incəsənət məktəbi mövcuddur. Burada milli mənsubiyyətindən asılı olmayaraq uşaqlar təhsil alırlar. Milli azlıqların yığcam yaşadığı Lənkəran şəhəri, Astara, Balakən, Dəvəçi, Gədəbəy, Xaçmaz, İsmayılı, Qax, Qəbələ, Qusar, Lerik, Zaqatala, Masallı rayonlarında fəaliyyət göstərən 41 uşaq musiqi və incəsənət məktəbində 12 mindən çox uşaq müxtəlif ixtisaslar üzrə təhsil alır.

Azərbaycanda yaşayan milli azlıqların nümayəndələri rəhbər vəzifələrə təyin olunurlar, yüksək fəxri adlara, Prezident mükafatlarına və Prezident təqaüdlərinə layiq görülürlər. Respublika Hökumətində, Parlamentində, mərkəzi icra strukturlarında, o cümlədən milli azlıqların sıx yaşadığı bölgələrin rəsmi dövlət strukturlarında və yerli özünüidarə orqanlarında milli azlıqların nümayəndələri geniş təmsil olunmuşlar. Təkcə bir faktı göstərmək kifayətdir ki, Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi sistemində, bir sıra yüksək vəzifələr də daxil olmaqla (idarə və şöbə rəisləri səviyyəsində) çalışan əməkdaşların 1000 nəfərindən çoxunu (4%-ə qədər) milli azlıqların nümayəndələri təşkil edir (ləzgilər, talışlar, ruslar, tatlar, kürdlər, avarlar, tatarlar, yəhudilər və digərləri).

Azərbaycanda yeni şəxsiyyət vəsiqələrində etnik mənsubiyyətin göstərilməməsi Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının, o cümlədən milli azlıqların bu baxımdan ayrışdırılıya məruz qalma imkanlarını məhdudlaşdırır.

3. Ombudsman tərəfindən son vaxtlarda azlıqlara mənsub olan şəxslərlə əlaqədar həyata keçirilmiş fəaliyyət, Ombudsmana aid olan insan və maliyyə resursları, eləcə də Ombudsmanın daimi regional nümayəndəliklərinin yaradılması ilə əlaqədar planların həyata keçirilməsi barədə məlumat

İnsan hüquq və azadlıqların qorunmasında mühüm institutlardan olan Ombudsman təsisatı Azərbaycanda dörd ildən çoxdur ki, fəaliyyət göstərir. Bu dövr ərzində Ombudsmanın insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi sahəsində həyata keçirdiyi çoxşaxəli fəaliyyət istiqamətlərindən biri də ayrı-seçkiliyə qarşı mübarizə, belə halların qarşısının alınması və bu sahədə maarifləndirmə işinin həyata keçirilməsindən ibarət olmuşdur.

“Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) haqqında” Konstitusiyaya Qanununa əsasən Müvəkkilin vəzifəsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında və tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə təsbit olunmuş, dövlət və yerli özünüidarə orqanları, vəzifəli şəxslər tərəfindən pozulan insan hüquq və azadlıqlarının bərpa edilməsindən ibarətdir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının, Ombudsman haqqında Konstitusiyaya Qanununun müddələrinə əsasən, irqindən, milliyyətindən, dinindən, dilindən asılı olmayaraq ölkə ərazisində yaşayan hər kəsin Ombudsmana müraciət etmək hüququ vardır. Qanunun 8.1-ci maddəsində qeyd edilir ki, Ombudsman Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının, əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin, hüquqi şəxslərin insan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətlərə baxır.

Azərbaycanın çoxmillətli dövlət olması, burada çoxlu sayda etnik qrupların və milli azlıqların yaşaması ilə əlaqədar olaraq, Müvəkkilin ünvanına milli azlıqların nümayəndələri tərəfindən də müxtəlif şikayətlər daxil olur, lakin bu müraciətlər milli mənsubiyyətlə bağlı deyil, əsasən ümumi sosial-iqtisadi problemlərlə əlaqədardır.

Fəaliyyəti dövründə Müvəkkil tərəfindən milli azlıqların hüquqlarının, həmçinin dini etiqad azadlığının təmin edilməsi məqsədilə bir sıra tədbirlər həyata keçirilmişdir. Müvəkkil onun təşəbbüsü ilə keçirilmiş tədbirlərdə dini tolerantlıq, mənəvi tərbiyə və müxtəlif dini baxışları olan insanların qarşılıqlı münasibətlərinə dair konstruktiv təkliflərlə çıxış etmişdir.

Ombudsman tərəfindən təşkil edilmiş və Azərbaycan Respublikasının Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin, digər dövlət orqanlarının və qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndələrinin, habelə Uşaqlar üçün Qlobal Dini Şəbəkənin Qafqaz və Mərkəzi Asiya üzrə əlaqələndiricisinin iştirakı ilə “Ölkədə vicdan azadlığının təmin edilməsində Ombudsmanın rolu” mövzusunda keçirilmiş dəyirmi masada ölkədə dini etiqad azadlığının təmin edilməsi, dini etiqad azadlığı ilə bağlı beynəlxalq müqavilələr və Azərbaycanın bu müqavilələrdə iştirakı, vicdan azadlığının təmin edilməsində Ombudsmanın rolu, bütün insanların bərabər hüquqları və bu hüquqların müdafiəsində hər kəsin rolu və məsuliyyəti məsələləri geniş müzakirə edilmiş, Müvəkkil bununla bağlı öz fikirlərini bildirmiş və müvafiq təkliflər vermişdir.

Müvəkkil uşaq və gənclərə dini dözümlülüyün aşılınması məqsədilə “Dinlər uşaqlar üçün” beynəlxalq şəbəkəsi ilə müntəzəm olaraq əlaqə saxlayır.

Məlumdur ki, cəzaçəkmə müəssisələrində müxtəlif dini etiqadlara mənsub olan şəxslər saxlanılır. Bu şəxslərin dini mənsubiyyəti onların cəza çəkdiyi rejim daxilində nəzərə alınmalı və vicdan azadlığının həyata keçirilməsi üçün daha geniş şərait yaradılmalıdır. Bunu nəzərə alaraq, Müvəkkil cəzaçəkmə müəssisələrində müxtəlif dini etiqadlara aid olan məhkumların saxlanma şəraitinin təkmilləşdirilməsi, onların müvafiq dini konfessiyaların xadimləri ilə müntəzəm görüşlərinin təşkili və bununla bağlı digər məsələləri təklif etmişdir. Bundan başqa, Müvəkkil məhkumların dini ləvazimatdan və dini ədəbiyyatdan istifadəsinin təmin edilməsi, məhkumların mənəvi-əxlaqi islahı üçün müəyyən edilmiş qaydada dövlət qeydiyyatına alınmış dini birliklərin nümayəndələrinin məhkumlarla mənəvi-tərbiyəvi işin aparılması üçün cəzaçəkmə müəssisələrində dəvət olunmasını təklif etmişdir.

Müvəkkil həmçinin müxtəlif dinlərin nümayəndələri ilə sıx əlaqələr saxlayır, müntəzəm şəkildə onların problemləri ilə maraqlanır. Müvəkkil “Xabad Or-Avner” yəhudi təhsil kompleksində olmuş, müəllim və şagirdlərlə görüşmüş, şagirdlərin uşaq hüquqları sahəsində bilikləri ilə maraqlanmışdır.

Müvəkkil milli və dini tolerantlığın Azərbaycan cəmiyyətinin səciyyəvi xüsusiyyəti və ən mühüm nailiyyətlərindən olduğunu nəzərə alaraq, ölkədə təmsil olunan əsas dini icmaların daxil olduğu “Din vasitəsilə sülh mədəniyyəti” adlı dinlərarası şuranın yaradılmasını təklif etmişdir.

Müvəkkil həmçinin din və insan hüquqları, eləcə də milli azlıqların hüquqlarına həsr olunmuş bir sıra beynəlxalq tədbirlərdə iştirak etmişdir. Bunların sırasında 2006-cı ilin 22-23 fevral tarixlərində Rusiyanın Kazan şəhərində Avropa Şurasının və Tatarıstan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə Müvəkkili tərəfindən birgə təşkil olunmuş “Dialog, tolerantlıq, təhsil: Avropa Şurası ilə dini icmaların birgə fəaliyyəti” mövzusunda keçirilən konfrans xüsusilə önəmli yer tutur. Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə Müvəkkili həmin konfransda iştirak etmiş və “Din və insan hüquqları” mövzusunda məruzə ilə çıxış etmişdir.

Fəaliyyəti dövründə Ombudsman 7 xarici Ombudsman təsisatları ilə (Rusiya Federal Ombudsmanı, Tatarıstan, həmçinin Rusiyanın digər subyektləri, Ukrayna, Gürcüstan və Özbəkistan) qarşılıqlı əməkdaşlıq sazişləri imzalamışdır. Bu sazişlərdə qarşılıqlı təcrübə mübadiləsi ilə əlaqədar məsələlərlə yanaşı hər iki ölkədə yaşayan millətlərin mövcud problemlərinin həllində, o cümlədən beynəlxalq müqavilələrdə təsbit olunmuş hüquq və azadlıqların təmin edilməsində birgə iştirak istiqamətləri də nəzərdə tutulmuşdur.

Əməkdaşlıq sazişlərinə uyğun olaraq, Azərbaycan Ombudsmanının ünvanına daxil olmuş müraciətlər əsasında, müxtəlif millətlərdən olan insanların mövcud problemlərinin həlli istiqamətində (məsələn: zəruri sənədlərin müvafiq dövlət orqanlarından alınması, qanunvericilikdə təsbit olunmuş hüquqların həyata keçirilməsinə bəzi məmurlar tərəfindən yaradılan süni maneələrin aradan qaldırılması və s.) Müvəkkil tərəfindən müvafiq işlər görülmüşdür.

Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilinin MDB-yə üzv olan dövlətlərin ombudsmanları ilə insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində bağladığı ikitərəfli müqavilələr əsasında Azərbaycan Ombudsmanı ölkəmizdə yaşayan milli azlıqların hüquqlarının müdafiəsi istiqamətində (milli azlıqlara mənsub olan şəxslərin mədəni hüquqlarının realizəsi, pensiya təminatı, məhkumların hüquqlarının müdafiəsi və digər məsələlərlə bağlı) öz səlahiyyətləri çərçivəsində fəaliyyət həyata keçirmişdir.

Müvəkkilin təşəbbüsü ilə Azərbaycan Respublikasındakı üç böyük dini icmanın (Müsəlman, Dağ yəhudiləri və Rus Pravoslav dini icmaları) iştirakı ilə Ombudsman Aparatında dəyirmi masa təşkil olunmuşdur. Dəyirmi masada ölkə ərazisində yaşayan müxtəlif millətlərin hüquq və azadlıqlarının təmin olunması vəziyyəti müzakirə olunmuş, insan hüquq və azadlıqlarının qorunması sahəsində Ombudsmanın qanunla malik olduğu hüquq və səlahiyyətlər dini icmaların nümayəndələrinə izah olunmuşdur.

Ombudsman Azərbaycanın ayrı-ayrı bölgələrində, milli azlıqların sıx yaşadığı yerlərdə əhali ilə bir çox görüşlər keçirmiş, onların hüquqi maarifləndirilməsi məqsədilə bir sıra trening-məşğələlər təşkil etmişdir. Bu bölgələrdə insan və vətəndaş hüquqlarının təmin

olunmasının daha da təkmilləşdirilməsi məqsədilə 2003-cü ilin iyul-avqust aylarında BMT-nin İnkişaf Proqramının dəstəyi ilə Azərbaycan Respublikasının milli azlıqların daha sıx məskunlaşdığı 3 regionunda, yəni Quba (6 rayonu əhatə edən), Şəki (6 rayonu əhatə edən) və Cəlilabad (9 rayonu əhatə edən) regionlarında İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilin regional mərkəzləri açılmışdır. Regional mərkəzlər tərəfindən milli azlıqların nisbətən sıx məskunlaşdığı bölgələrdə müntəzəm şəkildə maarifləndirmə tədbirləri həyata keçirilir. Misal üçün, Müvəkkilin Şəki regional mərkəzi tərəfindən əsasən udinlərin sıx məskunlaşdığı Qəbələ rayonunun Nic kəndində və Balakən rayonunun Katex kəndində, avarların sıx məskunlaşdığı Zaqatala rayonunun Əliabad kəndində və digər bölgələrdə seminarlar keçirilmişdir.

Müvəkkil Azərbaycanda mövcud olan milli azlıqların icmaları ilə sıx əlaqə saxlayır, məsələn, Rus İcması Şurası və tatar icmasının nümayəndələri ilə mütəmadi olaraq görüşlər keçirir.

Müvəkkil və onun nümayəndələri bir sıra beynəlxalq konfranslarda, o cümlədən ATƏT-in İnsan ölçüsü üzrə hər il keçirilən hesabat görüşlərində, 16-17 oktyabr 2003-cü il tarixlərində Almaniya Federativ Respublikasının Berlin şəhərində Azlıq məsələləri üzrə Avropa Mərkəzinin təşəbbüsü ilə keçirilmiş “Azlıqların hüquqlarının müdafiəsi üzrə Ombudsmanlar şəbəkəsi” konfransında iştirak etmiş, ATƏT-in və digər beynəlxalq təşkilatların bu sahələrdə həyata keçirdiyi fəaliyyət strategiyasının müəyyənləşdirilməsi istiqamətində təkliflər irəli sürmüşlər. Azərbaycan Ombudsmanı həmçinin “Azlıqların hüquqlarının müdafiəsi üzrə Ombudsmanlar şəbəkəsi”nin yaranması təşəbbüsü ilə çıxış etmişdir.

Milli azlıqların hüquqlarının daha səmərəli müdafiəsi, bu sahədə mövcud beynəlxalq sənədlərin təhlili, qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi məqsədilə Ombudsman yanında bir sıra istiqamətlər (məhkumların, ahılların, uşaqların, qaçqın və məcburi köçkünlərin hüquqlarının müdafiəsi), o cümlədən milli azlıqların hüquqlarının müdafiəsi ilə məşğul olan müşavir təyin edilmişdir.

Müvəkkil Azərbaycan Respublikasının YUNESKO çərçivəsində qəbul edilmiş “Təhsil sahəsində ayrı-seçkiliklə mübarizə haqqında” 1960-cı il 14 dekabr tarixli Konvensiyaya qoşulmasının əhəmiyyətini nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikası Hökumətinə bu Konvensiyanın ratifikasiyası ilə bağlı müraciət etmişdir. Hazırda bu məsələ Azərbaycan Respublikası Milli Məclisində (Azərbaycan Respublikası Parlamenti) müzakirə olunur.

4. Dövlət tərəfindən milli azlıqların mədəni fəaliyyəti üçün maliyyə dəstəyinin göstərilməsi məqsədilə istifadə edilmiş sistem barədə məlumat

1993-cü ildə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq sərəncamı ilə milli azlıqların dil və mədəniyyətlərinin inkişafı üçün Prezident Fondundan 1,5 milyon manat vəsait ayrılmışdır. 1996-1997-ci illərdə milli azlıqların mədəni-təşkilati fəaliyyəti və mətbuat orqanları üçün Dövlət büdcəsindən 200 milyon manat vəsait ayrılmış və müvafiq qaydada azlıqların milli-mədəni təşkilatlarının hesabına köçürülmüşdür. 1996-cı ildə milli azlıqların dillərində dərsliklərin və digər ədəbiyyatın nəşri üçün 27 milyon manat dövlət vəsaiti ayrılmışdır. Bakıda yəhudi sinaqoqu və rus pravoslav kilsəsinin fəaliyyətinə yardım məqsədilə ayrı-ayrı vaxtlarda Prezident Fondundan maliyyə vəsaiti ayrılmış, milli-mədəni təşkilatların bir sıra tədbirləri dövlət tərəfindən maliyyələşdirilmişdir.

Kürd, ləzgi, talış, gürcü, rus, erməni dillərində müntəzəm yayımlanan radio verilişləri Dövlət büdcəsi hesabına maliyyələşdirilir. 10-dan artıq milli azlıq dillərində əlifbalar, tədris proqramları, digər dərslilər, məktəbli lüğətləri və s. ədəbiyyat dövlət hesabına çap edilir və pulsuz olaraq yayılır.

Hazırda milli azlıqların dil və mədəniyyətlərinin inkişafını, milli-mədəni təşkilatların fəaliyyətini stimullaşdırmaq məqsədilə Dövlət büdcəsindən vəsait ayrılması imkanları araşdırılır.

Ölkədə yaşayan milli azlıqlar, eləcə də etnik qrupların mədəni dəyərlərinin və mədəni irsinin qorunması və inkişafı ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Hökuməti tərəfindən tədbirlər planı hazırlanmışdır və hazırda həyata keçirilir. Bu məqsədlə aşağıdakılar nəzərdə tutulmuşdur:

- Azərbaycan Respublikasında yaşayan etnik qrupların tarixi vətəni olan ölkələrin səfirlikləri və nümayəndəlikləri ilə iş;
- azsaylı xalqları təmsil edən mədəniyyət mərkəzləri və birlikləri ilə əməkdaşlıq;
- milli azlıqlar və etnik qrupların mədəni dəyərləri və mədəni irsinin qorunması və inkişafı ilə bağlı fəaliyyət göstərən mədəniyyət işçiləri ilə seminar-müşavirələrin keçirilməsi;
- milli azlıqların etnoqrafiyası, incəsənəti və adətlərini əks etdirən sərgilərin təşkili;
- milli azlıqların folklor kollektivlərinin Respublikada və xaricə qastrol səfərlərinin təşkili;
- milli azlıqların görkəmli mədəniyyət və incəsənət xadimlərinin yubileylərinin keçirilməsi;
- özfəaliyyət kollektivlərinin folklor geyimi, musiqi alətləri və texniki vasitələrlə təmin edilməsi və s.

Milli mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının keçmişinə aid olan tikililər “tarix və mədəniyyət abidələri” kimi siyahıya alınaraq dövlət tərəfindən qorunur və bərpa olunurlar. Məsələn, Şəki rayonunun Kiş kəndindəki (bərpa olunmuş abidənin açılışı 2003-cü ildə keçirilmişdir) və Qəbələ rayonunun Nic kəndindəki kilsələri göstərmək olar (Azərbaycan Respublikası Hökumətinin birbaşa dəstəyi və yardımı ilə “Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı 2004-2008-ci illər” və “Milli azlıqların müdafiəsinə dair” Çərçivə Konvensiyasının yerinə yetirilməsinə dair öhdəliklər çərçivəsində 2006-cı ildə alban-udın kilsəsinin açılış mərasimi keçirilmişdir). Qax rayonu ərazisində xristian kilsəsi, Masallı rayonu Ərkivan kəndində talışlara məxsus XIX əsr məscidi bərpa olunmuşdur. Azərbaycan Respublikası Hökuməti tərəfindən Qax rayonu ərazisində yerləşən Allahverdi kilsəsində “Milli azlıqların mədəniyyəti və etnoqrafiyası” adlı muzeyin yaradılması ideyası əsasında layihə hazırlanmış və həmin layihə Avropa Şurası tərəfindən müsbət qiymətləndirilmişdir.

Hal-hazırda milli azlıqları təmsil edən mədəni mərkəzlər, birliklərlə bağlı mühüm işlər görülür. Məsələn, dövlət büdcəsindən maliyyələşən Qusar rayonundakı Ləzgi Dövlət Dram Teatrının və Qax rayonunda yaradılmış Dövlət Kukla Teatrının maddi-texniki bazaları möhkəmləndirilmişdir. Qax rayonu Əlibəyli kənd Mədəniyyət evində 1981-ci ildə yaradılmış və 1985-ci ildə “xalq teatri” adını almış gürcü dram dərnəyinə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 16 dekabr 2004-cü il tarixli, 551 sayılı və Azərbaycan Respublikası Nazirlər

Kabinetinin 22 fevral 2005-ci il tarixli, 54-s sayılı sərəncamlarına müvafiq olaraq dövlət statusu verilmişdir. S.Vurğun adına Rus Dram Teatrı və Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrı, Azərbaycan Dövlət Gənc Tamaşaçıları Teatrı və Azərbaycan Dövlət Kukla Teatrındakı rus bölmələri müvəffəqiyyətlə fəaliyyət göstərirlər.

Azsaylı xalqların folklorunun, mədəniyyətinin geniş təbliği məqsədilə bədii özfəaliyyət kollektivlərinin repertuarının milli zəmində inkişafı üçün tədbirlər həyata keçirilir. Bu qəbildən olan bir çox xalq kollektivləri nəinki Respublikamızda, eyni zamanda bir çox xarici ölkələrdə də məşhurdurlar. Saatlı rayonunun “Adıgün” türk, Qax rayonunun “Şvidkatsa” gürcü, Zaqatala rayonunun “Ceyranım” saxur, Quba rayonunun tat, yəhudi, Qusar rayonunun “Şahnabat”, “Mel”, “Qayıbulaq”, “Kard” (Qartal), “Düstar”, “Yaran öker” (“Novruz işıqları”) ləzgi, Balakən rayonunun “Cahan” avar, “Şəlalə” ingiloy, Lənkəran şəhərinin “Şənlik”, Masallı rayonunun “Halay”, Astara rayonunun “Sevinc”, “Əvəsor” talış, İsmayilli rayonunun İvanovka kənd mədəniyyət evinin malakan bədii özfəaliyyət kollektivləri bu qəbildəndir.

Milli azlıqların mədəniyyət sahəsində fəaliyyətinin təkmilləşdirməsi məqsədilə bədii özfəaliyyət kollektivlərinin Balakən, Zaqatala, Qax, Lənkəran, Astara, Lerik, Cəlilabad, Qusar, Quba, Xaçmaz rayonlarında çıxışları təşkil edilmişdir. Azsaylı xalqların mədəniyyətlərinin geniş təbliği məqsədilə Xaçmaz və Lənkəran rayonlarında mədəniyyət işçiləri üçün zona seminar-müşavirələri keçirilmişdir. Milli azlıqların həyatının daha geniş təzahürü məqsədilə mədəniyyət evlərindəki metodiki kabinetlərdə xüsusi guşələr yaradılmışdır. Milli tərkibindən asılı olmayaraq, Astara rayon mədəniyyət evinin “Sevinc”, Kokolos kənd mədəniyyət evinin “Əvəsor” folklor, Qax rayonunun Əlibəyli, Qaxbaş kənd mədəniyyət evlərinin gürcü xoru, gürcü rəqs qrupları, Qəbələ rayonunda fəaliyyət göstərən “Zopu-zopu” xalq kollektivi həmin bölgədə milli adət-ənənələrin təbliğində mühüm rol oynayır. Astara rayonunda keçirilən “Talış toyu”, “Bahar” kimi kompozisiyalar həm də milli azlıqların adət-ənənələrini təbliğ edir. Qax rayonunun Qax-İngiloy kənd mədəniyyət evinin “Şvidkatsa” xor kollektivinin nəzdində uşaq və yeniyetmələrdən ibarət xor studiyası da təşkil edilmişdir. Hər iki kollektivin repertuarında gürcü və ingiloy folkloru xüsusi yer tutur. Xaçmaz rayonunun Nərcəcan, Ləcət, kənd klublarında və Yalama kənd mədəniyyət evində, Quba rayonunun Qımıl, Digah, Zaqova, Vəlvələ, Vladimirovka kənd mədəniyyət evlərində, Püstəqasım, Qalaxudat, Xanəgah kənd klublarında, Qusar rayon, Urva, Köhnə Xudat, Qazmalar, Hil kənd mədəniyyət evlərində azsaylı xalqların nümayəndələrindən ibarət bədii özfəaliyyət kollektivləri fəaliyyət göstərir. Milli azlıqları təmsil edən kollektivlər həm rayon, həm də Respublika miqyaslı tədbirlərdə fəal iştirak edirlər. Mədəniyyət müəssisələrində fəaliyyət göstərən bir çox kollektivlər həm Respublikanın rayonlarına, həm də xaricə qastrollara gedirlər.

H.Sarabski adına Bakı mədəniyyət evində fəaliyyət göstərən “Samur” ləzgi mədəniyyət mərkəzinə daimi metodiki və praktiki yardım göstərilir. Milli azlıqların bədii kollektivlərinə zəruri metodiki yardım, milli geyim, musiqi alətləri və texniki vəsaitlə təmin olunurlar. Milli azlıqların yığcam yaşadığı şəhər və rayonların (Astara, Zaqatala, Qax, Quba) tarix-diyarşünaslıq muzeylərində bu xalqların tarixi keçmişini, mədəniyyətini, məişətini, adət-ənənələrini əks etdirən xüsusi əşyalar və ekspozisiya bölmələri fəaliyyət göstərir. Bu muzeylərdə həmin millətlərdən olan yaradıcı və əl qabiliyyəti olan insanların bədii əsərlərinin və əl işlərinin sərgilənməsinə şərait yaradılmışdır.

2006-cı il oktyabr ayının 16-dan 23-ə qədər YUNESKO-nun Paris şəhərindəki qərargahında keçirilmiş “Azərbaycan həftəsi” adlı mədəni tədbirlər çərçivəsində Azərbaycanda yaşayan milli azlıqlara aid foto sərgi keçirilmişdir.

Bakı şəhərinin mərkəzi kitabxanasında milli azlıqların nümayəndələri ilə iş üzrə xüsusi şöbə yaradılmışdır. Kitabxanalarda milli azlıqlara mənsub şair və yazıçıların, görkəmli elm və mədəniyyət xadimlərinin yubileylərinə həsr olunmuş tədbirlər keçirilir, sərgilər təşkil olunur. Respublikamızda milli azlıqlara mənsub olan şair və yazıçıların öz dillərində nəşr etdirdikləri kitablar kitabxanalara verilir. M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının fondunda udu, ləzgi və s. dillərdə kitablar vardır.

Azərbaycanın tarix dərsliklərindəki milli azlıqlara aid məsələlərdə onların mənafeləri gözlənilir və bərabərhüquqlu vətəndaşlar olduqlarına hörmətlə yanaşılır.

5. Din azadlığı sahəsində yeni qanunun hazırlanması ilə bağlı irəliləyişlər və dini icmaların yenidən qeydiyyatına alınması prosesi barədə məlumat

Azərbaycan dövləti dini etiqad azadlığının təmin edilməsi, din-dövlət münasibətlərinin tənzimlənməsi sahəsində bir sıra islahatlar həyata keçirilməsini məqsədüyükün hesab etmiş və bununla əlaqədar olaraq, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 21 iyun 2001-ci il tarixli 512 sayılı fərmanı ilə Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin yaranması təsdiq edilmişdir. Həmin fərmanla müəyyən edilmişdir ki, yeni yaranmış Dövlət Komitəsinin əsas vəzifəsi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının dini əqidə azadlığını təmin edən 48-ci maddəsinin həyata keçirilməsi üçün müvafiq şəraitin yaradılmasından, dini etiqad azadlığı ilə bağlı olan digər qanunvericilik aktlarına riayət olunmasına nəzarəti təmin etməkdən, dini qurumlarla dövlət arasında münasibətləri daha ciddi tənzimləməkdən ibarətdir.

“Dini etiqad azadlığı haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunu 20 avqust 1992-ci il tarixində qəbul olunmuşdur.

Din azadlığı sahəsində yeni qanunun hazırlanması ilə yanaşı qüvvədə olan bir sıra qanunlara müasir tələblərə cavab verən müvafiq dəyişikliklər edilmişdir. Belə ki, 2005-ci il 10 iyun tarixli qanuna əsasən yuxarıda qeyd olunan “Dini etiqad azadlığı haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 12-ci maddəsinin üçüncü hissəsi yeni redaksiyada verilmişdir:

Maddə 12. Dini qurumların dövlət qeydiyyatına alınması

Dini icmanın dövlət qeydiyyatına alınması üçün onu yaratmış azı on nəfər yetkinlik yaşına çatmış şəxs icmanın təsis protokolu və nizamnaməsi (əsasnaməsi) əlavə olunmuş ərizə ilə dini mərkəzə və ya idarəyə müraciət edir. Dini mərkəz və ya idarə 15 gün ərzində həmin sənədləri öz təqdimatı ilə birlikdə dini işlər üzrə müvafiq icra hakimiyyəti orqanına (Azərbaycan Respublikasının Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinə) göndərir.

Dini mərkəzin, dini idarələrin, dini tədris müəssisələrinin, dini qardaşlıqların dövlət qeydiyyatına alınması üçün dini işlər üzrə müvafiq icra hakimiyyəti orqanına (Azərbaycan Respublikasının Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinə) təsis sənədi və nizamnamə (əsasnamə) təqdim edilir.

Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (Azərbaycan Respublikasının Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi) dini qurumların dövlət qeydiyyatına alınmasını qanunvericiliklə müəyyən edilmiş müddətdə (həmin müddət “Hüquqi şəxslərin dövlət qeydiyyatı və dövlət reyestri haqqında” 2003-cü il 12 dekabr tarixli Qanunun 8-ci maddəsində müəyyən edilmişdir) həyata keçirir.

Dini qurumların dövlət qeydiyyatına alınması, dövlət qeydiyyatından imtina edilməsi, mübahisəli məsələlərin həlli və məhkəməyə müraciət etmək hüququ Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericiliyinə uyğun həyata keçirilir.

Həmçinin, “Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsinin tətbiq edilməsi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikasının bəzi qanunvericilik aktlarına əlavələr və dəyişikliklər edilməsi və Azərbaycan Respublikasının bəzi qanunvericilik aktlarının qüvvədən düşmüş hesab edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 30 dekabr 2003-cü il tarixli Qanununa uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 283-cü maddəsinin adında və mətnində “*dini düşmənçiliyin*” sözləri “*dini nifrət və düşmənçiliyin*” sözləri ilə əvəz edilmişdir.

Bundan əlavə, Respublika Prezidentinin 2002-ci il 5 oktyabr tarixli 795 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Milli Televiziya və Radio Şurası haqqında Əsasnamə”nin 7.5-ci bəndinə görə, Şura həmçinin dini ayrı-seçkiliyin təbliğinə yol verilməməsinə nəzarət edir.

Qeyd olunmalıdır ki, 2002-2005-ci illər üzrə Azərbaycan Respublikasının məhkəmələri tərəfindən milli, etnik, mədəni, dini nifrət və düşmənçiliyə və s. əsaslara görə, yəni Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 103 (Soyqırım), 109 (Təqib), 120.2.12 (Qəsdən milli, irqi, dini ədavət və ya düşmənçilik niyyəti ilə adam öldürmə), 154 (Bərabərlik hüququnu pozma), 167 (Dini ayinləri icra etməyə mane olma), 168 (Dini ayinlərin icrası adı altında vətəndaşların hüquqlarına qəsd etmə) və 283-cü (Milli, irqi, sosial və ya dini nifrət və düşmənçiliyin salınması) maddələrinə əsasən heç bir şəxs məhkum olunmamışdır.

Bu gün Azərbaycan Respublikası ərazisində yerləşən məscid, kilsə, sinaqoq və digər dini məbədlər və onlar ətrafında fəaliyyət göstərən dini icmaların əksər hissəsi rəsmi qeydiyyata alınmış və hüquqi statusla fəaliyyət göstərirlər.

Hazırda Azərbaycan Respublikası ərazisində 3 ənənəvi xristian konfessiyasını – pravoslav, katolik və protestantlığı təmsil edən və dövlət qeydiyyatına alınmış xristian dini icmaları fəaliyyət göstərir. Bunlar aşağıdakılardır:

1.Pravoslav konfessiyası:

-yeparxiya	1
-rus-pravoslav kilsəsi-	5
-gürcü pravoslav kilsəsi-	1

2.Roma-katolik konfessiyası:

-Roma-katolik kilsəsi-	1
------------------------	---

3.Protestantlıq cərəyanı:

-molokan ruhani xristianların dini icmaları-	3
-yevangel-lüteran kilsəsi-	1
-Novoapostol kilsəsi-	1
-Yevangel xristian baptist icmaları-	3

-7-ci gün adventistləri-	2
-50-ci gün yevangel incil xristian icmaları-	1
-yevangel xristianları icması-	2
-Yehova şahidləri-	1
- Alban-Udi xristian dini icması	1

Azərbaycandakı tarixi-ənənəvi təriqətlər sırasında bu gün fəaliyyət göstərən yəhudi sinaqoqlarını da qeyd etmək lazımdır:

-Avropa yəhudilərinin dini icması “Aşkinazi”	3
-dağ yəhudiləri icması-sefartlar-	3
-gürcü yəhudilərin icması-	1

Yeni yaranmış qeyri-ənənəvi təriqətlər sırasında isə aşağıdakıları göstərmək olar:

-“Nehemiya”-	1
-“Mədh kilsəsi”-	1
-“Beynəlxalq Krişna şüuru”-	1
-“Bəhayi”-	3

Bundan əlavə, Respublika ərazisində xristian və yəhudi dini tədris müəssisələri, o cümlədən pravoslav kilsələri yanında bazar günü məktəbləri, yevangel-xristian protestant icmalarının Bibliya kursları, yəhudilərin ivriti, yəhudi dini və mədəniyyəti üzrə təlim kursları və s. fəaliyyət göstərir. Azərbaycanda fəaliyyət göstərən və mərkəzləri əsasən ABŞ-da, İsveçdə və Almaniya yəhudiləri dini icmalar Azərbaycan Respublikası tərəfindən dəstəklənir və bununla yanaşı, xarici ölkələrdəki dini mərkəzlər ilə qanun çərçivəsində maneəsiz əməkdaşlıq edirlər.

Azərbaycanda mövcud olan dini mərkəz və idarələr xarici ölkələrdəki müvafiq mərkəzlərlə işgüzar əlaqə saxlayır, beynəlxalq dini tədbirlərdə yaxından iştirak edirlər. Belə ki, Qafqaz Müsəlmanları İdarəsi ilə Beynəlxalq İslam Konfransı Təşkilatı və digər xarici müsəlman və qeyri-müsəlman ölkələrinin dini təşkilatları arasında sıx əlaqələr mövcuddur. Bakıdakı Rus Pravoslav Kilsələrinin Yepiskopluğu Xəzəryanı bölgələrin xristian-pravoslav kilsələrinə rəhbərlik etməklə yanaşı, ölkədaxili və ölkəxarici dini mərkəzlərlə geniş əməkdaşlıq əlaqələrinə malikdir. Azərbaycanın yəhudi icmaları “Soxnut”, “Aqudit İsrail” və “Tşuva İsrail” kimi beynəlxalq təşkilatlarla, eyni zamanda ABŞ, İngiltərə və digər dövlətlərin yəhudi icmaları ilə sıx əlaqə saxlayırlar.

Bildiririk ki, ölkə əhalisinin 96%-ni müsəlmanlar, 4%-ni isə digər dinlərin nümayəndələri, o cümlədən protestantlar, pravoslavlar, alban-udin kilsəsi nümayəndələri, yəhudilər, bəhailər, molokanlar və krişnailər və s. təşkil edirlər.

Azərbaycan ərazisində istər dövlət qeydiyyatından keçmiş, istərsə də qeydiyyatdan keçməmiş bütün dini icmalar arasında qeyri-islam təmayüllü dini icmalar cəmi 2% (protestantlar - 0,85%, pravoslavlar – 0,25%, yəhudilər – 0,46%, bəhailər – 0,19%, molokanlar – 0,19%, krişnailər – 0,06%) çəkiyə malikdirlər.

6. Dillərin televiziya və radio yayımında istifadəsini idarə edən qanunvericilik çərçivəsi barədə məlumat

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 21-ci maddəsinin II hissəsinə uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikası əhalinin danışdığı başqa dillərin sərbəst işlədilməsini və inkişafını təmin edir.

Televiziya və radio yayımında müxtəlif dillərin istifadəsini və yaxud cəmiyyətin, habelə onun ayrı-ayrı təbəqələrinin sosial, elm, təhsil, mədəniyyət, əyləncə və digər sahələrdəki ümumi maraqlarını təmin etməyə, söz və fikir azadlığını, müxtəlif baxış və əqidələri əks etdirməyə yönəlmiş, doğru məzmunlu, tarazlaşdırılmış informasiyalar hazırlamaq, bu informasiyaları yayımlamaq məqsədi ilə 28 sentyabr 2004-cü il tarixində “İctimai televiziya və radio yayımı haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunu qəbul olunmuşdur.

Həmin Qanunun 12.3-cü və 13.2-ci maddələrinə görə, *ictimai yayım proqramlarına Azərbaycan Respublikası ərazisində yaşayan milli azlıqların dillərində verilişlər də daxil edilir.*

Proqramlar milli-mənəvi dəyərləri, milli adət və ənənələri, mədəniyyət və incəsənətin bütün rəngarəngliyini özündə əks etdirməlidir.

“Televiziya və radio yayımı haqqında” Azərbaycan Respublikasının 25 iyun 2002-ci il tarixli Qanununa əsasən, Azərbaycan Respublikasının ərazisində teleradio yayımı bu Qanuna uyğun olaraq *verilən xüsusi razılıq (lisenziya) əsasında həyata keçirilir və xüsusi razılıq (lisenziya) teleradio yayımı sahəsində yeganə hüquqi sənəd olaraq özündə, həmçinin teleradio yayımının dili (dilləri) haqqında məlumatı əks etdirir.*

Azərbaycanda milli azlıqların dilləri qorunur. Millətlərarası dözümlülüyün yaradılmasında informasiya vasitələrinə böyük rol ayrılmışdır. Milli azlıqların kompakt yaşadığı bölgələrdə yerli televiziya kanalları fəaliyyət göstərir və dövlət büdcəsi ilə maliyyələşən müntəzəm radio verilişləri yayımlanır (avar, gürcü, kürd, ləzgi, rus, erməni, talış və s. dillərində). Eyni zamanda, həmin dillərdə qəzet və jurnallar nəşr edilir.

7. Təhsil sahəsində Azərbaycan dilinin rolunun gücləndirilməsinə yönəlmiş islahatların hazırkı vəziyyəti və təhsil sahəsində yeni qanunun qəbul olunması ilə əlaqədar məlumat

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2004-cü il 5 avqust tarixli 108 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan dilinin orfoqrafiya Qaydaları”, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2004-cü il 21 avqust tarixli 355 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında ümumtəhsil məktəblərinin informasiya və kommunikasiya texnologiyaları ilə təminatı Proqramı (2005-2007-ci illər)” kimi sənədlərin qəbulu Azərbaycan dilinin gücləndirilməsinə yönəlmiş qanunvericilik tədbirləri kimi nəzərdən keçirilə bilər.

Sözgedən Proqramın 2.2-ci bəndinə müvafiq olaraq bu proqramda qarşıya qoyulmuş məqsədə çatmaq və vahid informasiya mühitindən səmərəli istifadənin təmin edilməsi üçün tədris prosesində Azərbaycan dilində istifadə edilən müasir elektron tədris materiallarının, elektron dərsliklərin, elektron kitabxanaların, rəqəmli tədris resurslarının

işlənib hazırlanması, yayılması və tətbiqi və Azərbaycan dilində olan tədris və elmi-metodiki nəşrlərdə informasiya və kommunikasiya texnologiyaları sahəsi üzrə terminologiyanın hazırlanması və elmi dövriyyəyə daxil edilməsi zəruri hesab olunmuşdur.

Xarici ölkələrdə yaşayan azərbaycanlıların öz ana dilində ümumi təhsil almalarına, habelə Azərbaycan dili və ədəbiyyatının, tarixi və coğrafiyasının öyrənilməsinə yardım göstərilməsi Respublika Prezidentinin 2005-ci il 1 mart tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi haqqında Əsasnamə”nin 8.46-cı bəndinə müvafiq olaraq Təhsil Nazirliyinə həvalə edilmişdir.

Qeyd olunmalıdır ki, Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi öyrənilməsi bütün Respublika ərazisində eyni dərəcədə həyata keçirilir və bu məsələ ilə bağlı heç bir problem qeydə alınmamışdır. Təhsil müəssisələrində Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi tədrisinə həftədə 2-3 saat ayrılmışdır.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının “Bərabərlik hüququ” adlanan 25-ci maddəsinin tələblərinə və Azərbaycan Respublikasının 7 oktyabr 1992-ci il tarixli, 324 sayılı Təhsil Qanununa görə irqindən, dilindən, milli və dini mənsubiyyətindən asılı olmayaraq vətəndaşların təhsil hüququna təminat verilmişdir. “Azərbaycan Respublikasında yaşayan milli azlıq, azsaylı xalqların və etnik qrupların hüquq və azadlıqlarının qorunması, dil və mədəniyyətinin inkişafı üçün dövlət yardımı haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 16 sentyabr 1992-ci il tarixli, 212 sayılı Fərmanına uyğun olaraq, ümumtəhsil məktəblərində onların dillərinin tədrisi ilə bağlı lazımi şərait yaradılmışdır. Həmçinin, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 45-ci maddəsində göstəriləni kimi, hər kəsin ana dilindən istifadə etmək, istədiyi tərbiyə və təlim almaq, yaradıcılıqla məşğul olmaq hüququnun reallaşdırılması diqqət mərkəzində saxlanılır.

Belə ki, Respublikanın təhsil sistemində fəaliyyət göstərən 1764 məktəbəqədər təhsil müəssisələrindən 248-də 8347 uşaq rus dilində, 7-də isə 300-dən çox uşaq gürcü dilində təlim-tərbiyə alır (erməni dilində tədris ilə bağlı məlumatlar işlənilməmişdir).

Azərbaycanda ümumtəhsil məktəblərində təlim Azərbaycan, rus, gürcü və erməni (Azərbaycan Respublikasının Dağlıq Qarabağ regionunda) dillərində aparılır. Buna müvafiq olaraq, təlim 3 dildə olan məktəblər üçün tədris planları təsdiq edilmişdir. Eyni zamanda, milli azlıqların (avar, kürd, udin, saxur, ivrit, xınalıq və s.) dili ana dili kimi öyrədilən məktəblərin I-IV sinifləri üçün tədris planlarında həmin dillərin tədrisi üçün həftədə 2 saat dərslər yükü ayrılmışdır. Ləzgi dili isə həftədə 2 saat olmaqla Qusar rayonunda I-XI, İsmayıllı, Qəbələ, Xaçmaz, Oğuz rayonlarında I-IX, Quba rayonunda isə I-IV siniflərdə tədris olunur.

Respublikanın 13 rayonunda (Lənkəran, Astara, Balakən, Oğuz, Quba, Qusar, Qəbələ, Zaqatala, İsmayıllı, Lerik, Masallı, Samux, və Xaçmaz) yaşayan milli azlıqların uşaqlarının öz ana dilini, milli adət və ənənələrini, mədəniyyətini öyrənmələri üçün müvafiq şərait yaradılmışdır.

Azsaylı xalqların və etnik qrupların dillərinin tədrisinin səmərəli təşkili üçün proqram və dərslərin, dərslər və metodik vəsaitlərinin, tövsiyələrin və s. hazırlanması və nəşri də daimi diqqət mərkəzindədir.

“Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun layihəsinin üzərində işlər başa çatdırılmışdır və hazırda sözügedən qanun layihəsinin Milli Məclisin (Parlament) Elm və

təhsil məsələləri daimi komissiyasının müzakirəsinə çıxarılması nəzərdə tutulur. Belə ki, “Təhsil haqqında” Qanunun layihəsinin müzakirəsi Parlamentin payız sessiyasının qanunvericilik işləri planına daxil edilmişdir.

Hazırda təhsillə bağlı məsələlər 7 oktyabr 1992-ci il tarixində qəbul edilmiş və müxtəlif vaxtlarda əlavə və dəyişikliklərlə daha da təkmilləşdirilmiş Azərbaycan Respublikasının Təhsil Qanunu ilə tənzimlənir.

8. 1993-cü ildə milli azlıqlar üzrə məşvərətçi qurum kimi təsis edilmiş Milli Azlıqlar üzrə Şuranın statusu, mərkəzi və ya yerli səviyyədə azlıqların nümayəndələri üçün digər məşvərətçi qurumlar barədə məlumat

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 3 sentyabr 1992-ci il tarixli Sərəncamı ilə AR Prezidentinin milli məsələlər üzrə müşaviri yanında Məsləhət Şurası yaradılmışdır. Həmin Şurada Azərbaycanda yaşayan bütün milli azlıqların, etnik qrupların nümayəndələri, milli-mədəniyyət mərkəzlərinin, azlıqların assosiasiya, cəmiyyət, birlik və digər ictimai təşkilatlarının rəhbərləri, elm və mədəniyyət xadimləri, din adamları, dilçi alimlər, tarixçilər və etnoqraflar təmsil olunurlar.

Milli azlıq məsələləri üzrə məşvərətçi qurum kimi təsis edilmiş Məsləhət Şurası Azərbaycanda yaşayan milli azlıqların etnik-mədəni özünəməxsusluğunun, adət-ənənələrinin qorunması, dil və mədəniyyətlərinin inkişafı sahəsində dövlətin apardığı siyasətdə iştirak edən, sözügedən sahədə və millətlərarası münasibətlərin tənzimlənməsində müvafiq təklif və tövsiyələrlə çıxış edən, milli azlıqların ictimai-mədəni təşkilatları ilə dövlət strukturlarının fəaliyyətini əlaqələndirən məşvərətçi orqandır.

Bundan başqa, Azərbaycanda 1990-ci ildən Azərbaycan Xalqlarının Həmrəyliyi – “Sodrujestvo” Cəmiyyəti fəaliyyət göstərir. İctimai təşkilat olan “Sodrujestvo” Cəmiyyəti öz Əsasnaməsinə uyğun olaraq Azərbaycanın rəsmi dövlət orqanları və ictimai-siyasi təşkilatları ilə, eyni zamanda xarici beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq etməklə ölkədə gedən demokratik-hüquqi islahatlar və azad vətəndaş cəmiyyəti quruculuğu prosesində fəal iştirak edir, xalqlar arasında dostluq və qardaşlıq münasibətlərinin möhkəmləndirilməsində, Azərbaycanda milli adət-ənənələrin, etnik dillərin və mədəniyyətlərin inkişaf etdirilməsində və insan hüquqlarının təminatı sahəsində fəaliyyət göstərir. “Sodrujestvo” qəzeti sözügedən Cəmiyyətin mətbuat orqanıdır.

YUNESKO-nun “Mədəni müxtəliflik” proqramı çərçivəsində Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərəfindən “Azərbaycanın mədəni müxtəlifliyi” adlı layihə həyata keçirilir. Bu layihə çərçivəsində ATƏT-in Azərbaycandakı nümayəndəliyinin dəstəyi ilə Bakıda eyni adlı konfrans keçirilmişdir. Konfransın sonunda Azərbaycanın mədəni müxtəlifliyinə dair qəbul edilmiş Bəyannamədə dövlət və özəl sektorlar arasında əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi, ölkənin mədəni müxtəlifliyinin qorunub saxlanması baxımından zəruri tədbirlərin görülməsi və müntəzəm monitorinqin həyata keçirilməsi kimi əsas prinsiplər təsbit edilmişdir. Konfransda Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi nəzdində Mədəni müxtəliflik üzrə Koordinasiya Şurasının yaradılması qərara alınmışdır və onun əsas məqsədi Azərbaycandakı milli azlıqların mədəni birlikləri ilə əməkdaşlığın əlaqələndirilməsidir.

Son illər Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İcra Aparatında həyata keçirilmiş struktur islahatları ilə əlaqədar olaraq, milli azlıqlar üzrə Məsləhət Şurasının fəaliyyətinə yenidən baxılması tələb olunur. Hazırda bu qurumun əvvəlki statusunu saxlamaqla, onun təşkilati baxımdan yeniləşməsi ilə bağlı azlıqların milli-mədəni təşkilat və cəmiyyətləri ilə müvafiq məsləhətləşmələr aparılır.